

Egyesületek, konferenciák

Lásd 109-110

ni, hiszen az internetes távoktatás csak nemrég kezdett igazán fejlődni. Annyi azonban már most bizonyos, hogy azok közül, akik már kipróbálták, 93 százalék ajánlaná ezt a tanulási módszert másoknak is, s egyes felmérések azt igazolják, hogy az on-line képzések során elsajátított ismeretek hosszú idő elteltével is felidézhetők.

(Káldi Emese)

Lásd még 101

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

03/114

KARHULA, Päivikki: Integraation aika – kansalliskirjasto ottaa uutta suuntaa = Signum. 2002. 8.no. 151-155.p.

Új irányvonal a finn nemzeti könyvtárban

Fejlesztési terv; Nemzeti könyvtár; Vezetés

A 2002-ben történt igazgatóváltást követően folyamatban van a Helsinki Egyetemi Könyvtár új tevékenységi irányainak kialakítása nemzetközi vonatkozásban, a nemzeti szolgáltatások területén és a könyvtár belső munkakultúráját illetően egyaránt. Az új igazgatóval, Kai Ekholm-mal és a tervezést vezető Dorrit Gustafsson-nal folytatott beszélgetésben az alábbiak szerint körvonalazódott az új irányvonal:

Napjainkban a könyvtárak együttműködésében ismét a központosításhoz való visszatérés időszakát éljük. Nemzetközi szinten is vannak jelek a nemzeti együttműködés bontakozására, a finn könyvtárak már megvalósult konzorciuma (ld. a 03/095. sz. referátumot) és a tervezett együttműködési modell azonban egyelőre még kivételes tevékenységi formát képvisel. A 2004-2006-os időszakra szóló stratégiai terv megvalósítása során a Helsinki Egyetemi Könyvtár Finn Nemzeti Könyvtárra kívánja változtatni a nevét. A nemzeti könyvtári tevékenységet a terv új, egységes eszközként kezeli, és e feladatai miatt egyre tisztábban különválnak az egyetemtől, és a könyvtári hálózat szolgáltatás-szervezőjévé válik. Így tevékenységi területe a 21 főiskolai és egyetemi könyvtár mellett 30 szakfőiskola és 280 közkönyvtár kiszolgálására fog kiterjedni. A gyakorlatban az együttműködésnek olyan közös

konzorciumon keresztül kell folytania, amelyben a különböző könyvtártípusoknak megvan a maguk képviselője. Sem most, sem a jövőben nem cél, hogy direkt gazdasági támogatásokat közvetítsen a nemzeti könyvtár a többi könyvtárnak: a közös programok, tervek támogatásának hangsúlya a szakértői szolgáltatások kínálatára esik. Nem feltétlenül új szolgáltatások kialakítása a cél, hanem a meglévők logisztikai szempontból működőképebb megszervezése és folyamatosságuk garantálása.

Az egyre centralizáltabb könyvtári hálózat megvalósulásával nem szűkül a könyvtárak önálló tevékenysége. A közös szolgáltatások kiépítését azokon a területeken várják, amelyekbe saját pénzt nem lehet vagy nem ésszerű invesztálni. Ilyenek például a szakértői szolgáltatások: a könyvtári hálózat közös jogásza, aki a szerződések vagy a szerzői jogi kérdések ügyében adhat támogatást.

Az elektronikus anyagoknak egyre fontosabb szerepet kell betölteniük a könyvtárakban. A közös elektronikus dokumentumgyűjtemények a költségmegtakarításon kívül garantálják a használók egyenlőségét is a hozzájutásban.

Az elkövetkező időszakban új technikai architektúra is egységessé teszi a könyvtárak együttműködését. A „Finn könyvtárak” elnevezésű közös projektben új eszközöket szereztek be a közös adatkeresés és portál kiépítésére: a Metalib programot választották ki használatra.

A nemzeti könyvtár legsajátabb területe kell, hogy legyen a tartalomtermelés. Elsőrendű kihívás, hogy az elektronikus dokumentumok, valamint azok előállítás folyamatos részévé váljon a tevékenységnek. A nemzeti anyag digitalizálásában Finnország le van maradva a nemzetközi élménytől, és ennek finanszírozása sem áll szilárd alapokon: jelenleg csak projekt szinten létezik. Szakaszokra bontva és a prioritásokat megjelölve el kell végezni a hosszú távú digitalizálást: célszerű lehetne a sokat használt gyűjteményrészekkel kezdeni.

Része az új stratégiának a könyvtár belső szervezeti megújítása is, különös tekintettel a munka logisztikájára. Hangsúlyt kap a vezetési képzés, és hatékonyabbá kívánják tenni a belső információáramlást. Problémát jelent, hogy az alacsony bérek miatt az igényes munkákra nehéz megfelelő munkatérőt kapni. A könyvtár vezetése keresi a megoldást többek között a hivatali struktúra bizonyos megváltoztatásával.

(Sz. Nagy Lajos)

03/115

GREEN, Andrew: Digital library, open library. Developments in the National Library of Wales = Alexandria. 14.vol. 2002. 3.no. 161-170.p. Bibliogr.

Digitális könyvtár és nyitott könyvtár: a walesi nemzeti könyvtár fejlesztésének irányai

Együttműködés -belföldi; Könyvtárügy; Nemzeti könyvtár; Olvasószolgálat

Walesben 1999-ben alakították meg az önálló parlamentet. Ezután kerültek a közszolgálati országos kulturális intézmények, köztük a nemzeti könyvtár a politika érdeklődésének homlokterébe.

A könyvtár stratégiai fejlesztési irányait már a változásokat megelőzően, 1997-ben elkezdték átalakítani. Nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtár gazdag gyűjteménye sokkal szélesebb közönség érdeklődésére tarthat számot, mint az addigi néhány száz kutató, és sokkal többféle célra használható. Mindezt elősegíti, hogy a könyvtár épülete nyitottabbá válik, és a számítógép-hálózat is kedvező lehetőségeket kínál a kulturális örökség, a tudás hozzáférhetővé tételére.

A 90-es évek végén széles körben megkérdezték a közvéleményt, hogy a könyvtár jól látja-e el hagyományos funkcióit (a válasz: igen), és helyeslik-e új megoldások alkalmazását (a kutatók mellett más látogatók fogadását, a gyűjtemények jelentős darabjainak on-line elérhetővé tételét, a tanulókat – a népeség szinte egésze – igényeire való összpontosítást,

a más intézményekkel való kooperációt). A pozitív fogadtatás után ezeket a törekvéseket beépítették az intézmény terveibe. A könyvtár földrajzi elhelyezkedése (70 mérföldnyire van a legközelebbi nagy település) miatt is a távoli hozzáférést célszerű támogatni. Új szolgáltatások kialakítását kezdték meg, alapvetően két módszerrel: látogatói központot alakítanak ki az épületben és on-line szolgáltatásokat nyújtanak a könyvtár weboldalán keresztül. A „walesi Parthenonnak” is nevezett épület új részében a walesi kultúráról és történelemről kaphat képet a látogató a gyűjtemények segítségével. Száz főt befogadó multimédia-előadóterem létesül, amely vetítéseknek is helyet adhat az Országos Kép- és Hangarchívum anyagaiból. Külön kiállítóteret alakítanak ki a különleges környezetet igénylő, érzékeny dokumentumok számára. Átalakítják, vonzóvá teszik a korábban használt tereket is.

Az építkezést három forrásból finanszírozzák: a Szerencsejáték Alapból, a walesi parlament által rendelkezésre bocsátott összegből és a könyvtár költségvetéséből. Az épület 2003 végére készül el, 2004 tavaszán nyílik meg a nagyközönség számára.

A walesi nemzeti könyvtár igyekszik állományának és szolgáltatásainak mind nagyobb részét a weben elérhetővé tenni. A webhelyet felfrissítették, és átalakították mind arculatát, mind tartalmát. A gyűjtemények tartalmának on-line közreadása sokkal nagyobb munka: az on-line katalógus továbbépítését, keresőrendszer kialakítását, digitális dokumentumok létrehozását jelenti. 2000-ból származik a könyvtár digitalizálási stratégiája, amellyel kapcsolatban a legfontosabb kérdés az volt, ki legyen a célközönség és milyen mértékű használatra lehet számítani. Az indulásnál igyekeztek a digitalizálásra látványos anyagokat választani, és elkerülni a szerzői jogi bonyodalmakat vagy bizonytalanságokat. A kísérleti projektekből rendszeres, a kormány által finanszírozott program lett, amely együttműködési programok részévé vált.

A szakmai együttműködés kérdései kiemelt szerepet kapnak a könyvtár stratégiájában mind belföldi, mind nemzetközi viszonylatban. A walesi nemzeti könyvtár aktívan részt vesz a felsőoktatási könyvtárakat tömörítő csoportokban és a könyvtári-tájékoztatói szektort átfogó ernyőszervezetekben. Közreműködik a walesi vonatkozású webes dokumentumokat tömörítő portál kialakításában (Wales on the Web). Jelentős szerepe van az élet-hosszig tartó tanulást segítő, egész Walesre kiterjedő „Gathering the jewels” digitalizálási projektben. A változó feladatok a könyvtár szervezetére is hatással voltak. Hagyományos, dokumentumtípusok szerinti szervezeti felépítését korszerűsítette, három fő részlegre szűkítette: gyűjteményi szolgáltatások, nyilvános szolgáltatások, intézményi szolgáltatások. A személyzet összetételét és az információs és kommunikációs infrastruktúrát folyamatosan módosítják, több figyelmet fordítanak a marketingre.

A könyvtár következő öt évre szóló terve (*Digital library, open library: next steps, 2002*) jól tükrözi a stratégiai fejlesztés fő irányait. 2002-ben egy szakértő cég vizsgálta a könyvtár működését, és több mint száz ajánlást tett a hatékonyság növelése, a kedvező könyvtárkép kialakítása és a bevételek emelése érdekében.

(Hegyközi Ilona)

03/116

HAJCEVA, L. B.: „Bibliotečnoe delo v Rossii”. Elektronnaâ biblioteka RGB = Naučn.Teh.Bibl. 2002. 11.no. 69-74.p.

Az Oroszországi Állami Könyvtár elektronikus könyvtára

Elektronikus könyvtár; Fejlesztési terv; Könyvtártudományi tájékoztatás; Nemzeti könyvtár

A moszkvai nemzeti könyvtár (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka, RGB) a nemzeti elektronikus könyvtár létrehozásának politikáját a hagyományos és a digitális könyvtár feladataiból kiindulva

dolgozza ki. A „Könyvtárügy Oroszországban” nevű program (a továbbiakban orosz rövidítése alapján: EB BDR) szerves részét képezi az RGB OREL (Open Russian Electronic Library) rendszerének.

Az EB BDR célja: elektronikus formában hozzáférhetővé tenni olyan könyvtárügyi-könyvtártudományi dokumentumokat, amelyek a könyvtári kutatásoknak, a gyakorlati munkának, valamint a könyvtárosok továbbképzésének alapjai lehetnek.

A moszkvai nemzeti könyvtárban 1922 óta működik könyvtártudományi-bibliográfiaelméleti különgyűjtemény, amely az 1940-es évek óta a kötelezpéldány-szolgáltatás révén gyarapodik. Az állomány 170 ezer könyvtári egységet tesz ki. A gyűjtemény alapját L. V. Havkinának (1871-1949), az orosz könyvtárosképzés megszervezőjének, a nemzeti könyvtár könyvtártudományi kabinete első igazgatójának könyvtára képezi. Ez a könyvtártudományi szakkönyvtár ma a könyvtárügyi kérdések teljes tematikájának szakirodalmát gyűjti, kitekintéssel a nemzetközi könyvtárügy fejlődésére is.

Az EB BDR-t a könyvtárosoknak szánják. Csak orosz nyelvű irodalmat digitalizálnak, függetlenül a kiadási évtől. A válogatás alapja a kiadványok történelmi és tudományos értéke. Az elektronikus könyvtár a következő kiadványtípusokból épül ki: tájékoztató (referenzs) kiadványok, szótárak; könyvtári statisztikák; országos könyvtárügyi és bibliográfiai konferenciák, kongresszusok anyagai; időszaki kiadványok az 1890-es évektől kezdve; a legnagyobb könyvtártudósok jelentősebb munkái; a legnagyobb könyvtárak tudományos kiadványai, egyes könyvtári területek átfogó kézikönyvei, tanulmánygyűjteményei; a legfontosabb könyvtártudományi bibliográfiák, disszertációk; irányelvek és egyéb normatív dokumentumok.

Az elektronikus könyvtár kiépítését 2002-ben kezdték el néhány gyűjtemény kialakításával. Az első gyűjteményt azok a publikációk képezik, amelyek nyomtatott formában hozzáférhetetlenek, mert an-

nak idején áldozatul estek a cenzúrának. Ilyen pl. a kötelezpéldány-szolgáltatásról 1959-ben megjelent kötet, amelynek egyetlen példánya maradt fenn, 2500-at bezúztak; vagy a Sovetskaá bibliográfiá c. folyóirat 1937. évi 2. száma, amelynek állományba került példányaiból kimaradt a szovjet osztályozási rendszerről írott tanulmány – ezeket (és a hasonlókat) magángyűjteményekben őrizték meg és bocsátották rendelkezésre a digitalizáláshoz. A digitalizálendő kiadványok másik csoportját (kb. 100 könyvet) olyan korabeli jegyzékek áttanulmányozásával válogatták ki, amelyek a könyvtárak állományából kivonandó publikációkat tartalmazzák – ezek a nemzeti könyvtár zárt anyagában maradtak fenn. A második gyűjteményt a moszkvai nemzeti könyvtárnak szentelik (Állami Rumjancev Múzeum – Állami Lenin Könyvtár – Orosz Állami Könyvtár). Ebben a könyvtár igazgatóiról (akik között nem egy meghatározó személyiség volt) szóló információkat, illetve publikációikat gyűjtik össze, 1862-től napjainkig. Ebben a gyűjteményben dolgozzák fel a nemzeti könyvtár első munkatársainak munkásságát is.

A harmadik gyűjtemény a kutató segédkönyvtára lesz. Ebben sorolják a könyvtártudósok, vezető szakemberek legfontosabb, értékálló monográfiáit – a szerzői jogi előírások figyelembevételével, kikérve a szerzők beleegyezését.

A negyedik gyűjtemény a leginkább gyakorlati célú: ebben kapnak helyet a tankönyvek, irányelvek, normatívák, szabályzatok.

Az EB RGB nyitott projekt, amelynek megvalósításában számítanak minden orosz könyvtár együttműködésére.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 95, 99, 132

Felsőoktatási könyvtárak

03/117

BERRY, John N.: Arizona's new model = Libr.J. 127. vol. 2002. 18.no. 40-42.p.

A jövő könyvtára a jelenben: az Arizonai Egyetem könyvtára

Egyetemi könyvtár

Az összes körülmény (a teljesítménykényszertől a költségvetés-kurtításig) alapvető változtatásokra készítette az Arizonai Egyetemet. Megállapítván, hogy a legjobb szolgáltatásra az alsóbb évfolyamosoknak (s különösen a „golyáknak”) van szükségük, a könyvtár átalakult integrált tanulási központtá (*Integrated Learning Center – ILC*), melyben a tanítás, az információtechnológia, a könyvtári szolgáltatás, a tanácsadás, a közös munka és tanulás, az egyéni kutatószobák egyaránt helyet kaptak a hallgatók és oktatóik szolgálatára. Bekábelezett tantermek, 24 órás hozzáférés a számítógépekhez, multimédia-eszközkhöz és nagysebességű hálózati kapcsolat, olvasói férőhelyek „százai” saját terminállal és az állandó információtechnológiai és könyvtárosi támogatás lehetősége jellemzi az új könyvtárat.

Szervezeti megújulását mutatja, hogy míg a korábbi, hierarchikus szervezet csúcsán a könyvtárigazgató állt, a jelenlegi „lapos” szervezet „tetején” a könyvtár használói állnak. Alattuk a technikai (gyarapítás, feldolgozás), szolgáltatási (tájékoztatás, kölcsönzés, másolatszolgáltatás, különgyűjtemények) és fenntartási (pénzügy, adminisztráció) csoportok, legalul pedig az igazgatás, a tanácsadó testületek és teamek (információforrások tanácsa, távlati stratégiai tervezés stb.) és a (dékáni rangú) igazgató található. Ez a szervezet a további változásokat is könnyebben „viseli el”, márpedig változások mindig lesznek. A felsőoktatás és a könyvtár is

kell, hogy változzék, és a változások fő mozgatója nem a technológia, hanem a gazdaság – egyszerűen nem engedhetjük meg magunknak, hogy a régi módon működjünk tovább.

(Mohor Jenő)

03/118

KOŽEVNIKOVA, E. S.: Čitateľ' vuzovskoj biblioteki v gradušem cifrovom obšestve. Social'no-psihologičeskie posledstviâ informatizacii bibliotek = Naučn.Teh.Bibl. 2002. 12.no. 46-50.p.

A felsőoktatási könyvtár használója a digitális világban. Szociálpszichológiai követelmények a könyvtári számítógépesítésben

Felsőoktatási könyvtár; Használói szokások; Számítógép-hálózat

A nyugati országokban a múlt század hetvenes éveitől kezdve folyik az információs technikák és technológiák forradalma. Oroszországban a 90-es években határozták el, hogy bekapcsolódnak ebbe a forradalomba a legmodernebb nyugati berendezések tömeges megvásárlásával, illetve hasonlóan hatékony berendezések kifejlesztésével.

A fejlődés meglehetősen gyorsnak bizonyult, úgyhogy igencsak sürgetővé vált a benne érvényesülő trendek feltárása-regisztrálása, elemzése és az így adódó következtetések megfogalmazása.

A Bajkái Állami Közgazdaság- és Jogtudományi Egyetemen is felmérték az oktatók és a hallgatók viszonyát az új információs eszközökhöz. Noha az egyetemnek 920 Pentium számítógépe van (az internetre való kilépéssel), kiderült, hogy a felmérésbe bevont tanszemélyzet és hallgatóság (a cikk nem közli, mekkora volt a minta) 51,5%-ának otthoni számítógépe van, s további 20,5% a közeljövőben szerez be „otthoni példányt”.

A felmérésbe bevontak által igénybe vett szolgáltatások jórészt e-folyóiratok, általában e-dokumentumok használatára irányulnak. Úgy tűnik, hogy a számítógép mindinkább a „könyvtáros egy részét”

teszi ki. Az olvasóból használó lesz, s a nappali, illetve esti-levelező tagozatos használóból pedig mindinkább virtuális használó.

A kérdés: elvesztik-e olvasóikat a felsőoktatási könyvtárak ebben a mindinkább közkeletűvé váló számítástechnikai világban. A referált cikk szerzője szerint: nem, ugyanis az eddigi könyvtárak előbb-utóbb integrálódnak az egységes elektronikus könyvtárak struktúráiba (tervek már vannak létesítésükre). E könyvtárak közvetítő szerepet fognak játszani az információ és a használó, a tanszék és az információk, valamint az információk előállítói és felhasználói között.

(Futala Tibor)

Lásd még 95, 101, 114, 131, 143, 161, 169-170, 173-174, 176-178, 182

Közművelődési könyvtárak

03/119

CRAWFORD, John: The community library in Scottish history = IFLA J. 28.vol. 2002. 5/6.no. 245-255.p. Bibliogr.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

A települési könyvtár a skót történelemben

Kölcsönkönyvtár; Könyvtártörténet -nemzeti; Közművelődési könyvtár

A cikk az IFLA 68. általános konferenciájának (Glasgow, 2002. augusztus 18-24) könyvtártörténeti szekcióülésére készült előadás szövegét tartalmazza. Skócia a történelem folyamán mindig támogatta a könyvtári törekvések különféle formáit. Nemzetközi összehasonlításban a legfontosabbak a helyi közösségek könyvtárai, amelyek eredete a 17. század végére vezethető vissza. A közösségi könyvtárak irányítási modelljei különfélék voltak, de a legelterjedtebb forma az ún. kölcsönkönyvtár volt.

Ezeket a klubokhoz vagy társaságokhoz hasonlóan vezették; évenként tartott általános értekezleteken választották meg a könyvtárat napról napra működtető bizottságot. A 19. században új irányítási modellek jelentek meg, amelyekre egyrészt a világi haszonelvűség, másrészt a vallásos hiterjesztés nyomta rá a bélyegét. Ezeket is bizottságok vezették, amelyek tagjai általában a helyi közösség jól ismert, vezető személyiségei közül kerültek ki.

(Autoref. alapján)

03/120

RODGER, Eleanor Jo: Value and vision: public libraries must create public value through renewal and reinvention = Am.Lib. 33.vol. 2002. 10.no. 50-54.p.

Érték és jövőkép – a közkönyvtárak megújulásának szükségessége

Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások; Társadalmi követelmények

Az érték kérdéséről nagyon sok szó esik manapság a közkönyvtárakban – véli Rodger asszony, az evanstoni (Illinois, USA) városi könyvtári bizottság elnöke –, de nagy a bizonytalanság abban, mit is értsünk érték alatt. Ha csak egy könyvtár hosszú előtörténetét értjük ezen, nem járunk helyes úton, s akkor sem, ha csak a könyvtárosoknak az értékről vallott nézeteivel azonosítjuk (utóbbi csak akkor lenne igaz, ha az a használók értékrendjével is egybeesik). Az ilyen viták mindig akkor kezdődnek, amikor a pénzügyi források szűkössé válnak, de nem azért, mintha a fenntartók nem szeretnék a könyvtárakat, hanem mert a közpénzek igencsak szűkösen csordogálnak. Ilyenkor a könyvtár vezetőjének fel kell tennie a kérdést: „Mit tehetünk, hogy a köz számára még több értéket hozzunk létre? (Nem azt, hogyan szerezhetnének több pénzt! A közkönyvtárak azért fontosak, mert a köz számára jelentenek értéket.)

A cikk megírását voltaképpen Mark H. Moore-nak a köz számára megteremtett értékekről szóló könyve (*Creating public value : strategic management in*

government, 1995) ösztönözte (a könyvet minden közszférában dolgozó vezetőnek melegen ajánlja), és gondolatmenetét erre építi fel.

Miért is jutnak a közkönyvtárak közpénzekhez? – teszi fel a kérdést. Erre három válasz is lehetséges: egy szociológiai, egy történeti és egy gazdasági. A közkönyvtárak a tanulást és az egyenlőséget szolgáló közintézmények, amelyek azért jöttek létre, hogy a könyvek beszerzésének magas árát a közösség tagjai között elosztva, az olvasás révén a tanulást segítsék mindenki számára, és így szolgálják a közt. Amikor egy közkönyvtár tevékenységét értékeljük, vizsgálunk kell, hordoz-e a közösséget szolgáló értékeket; Moore könyve nyomán az érték „háromszöge” szolgálhat támpontul, amelynek csúcsai: 1) a közösség számára nyújtott értékek, 2) az intézmény jogi-politikai támogatottsága és 3) a könyvtár tevékenysége (eredményei).

A cikk további, befejező részében a könyvtár értékteremtő működéséhez elengedhetetlen attitűdök (a reagálás képessége, a figyelem és a rugalmasság) mellett a könyvtári tevékenység javításának fontos szakaszaira (elemzés, teendők kijelölése, társadalmi-politikai környezet vizsgálata, befolyással bíró trendek keresése) és gyakorlati teendőire is kitér szerzőnk, aki szerint intézményeink legfontosabb kérdése mindig az legyen: „Hogyan lehetünk még értékesebb könyvtárai a köznek?”

(Murányi Lajos)

03/121

MENDEZ, Rachel: Hanging indents and the reference librarian: offering productivity software in the public library = Inf.Technol.Lib. 21.vol. 2002. 3.no. 100-108.p.

Kínáljon-e a használóknak szövegszerkesztési lehetőséget a közkönyvtár?

Gépi szövegszerkesztés; Használói szokások; Közművelődési könyvtár; Szoftver; Szolgáltatások használata

A cikk azt vizsgálja, hogyan bővülnek a közművelődési könyvtár és a referenz könyvtáros feladatai,

ha a könyvtár szövegszerkesztési lehetőséget szeretne nyújtani a nyilvánosan hozzáférhető számítógépeken. A szerző a szövegszerkesztő szoftver használatát a mai kor „írástudásának” tekinti, aminek előmozdítása a könyvtár feladatai közé tartozik. Bemutatja, hogyan vezették be a gyakorlatban ezt a szolgáltatást egy városi közkönyvtári hálózatban.

(Autoref.)

Lásd még 96-97, 128, 141, 145-146, 156, 159

Tudományos és szakkönyvtárak

03/122

Entwicklungskonzept für die Stiftung Zentral- und Landesbibliothek Berlin = Bibliotheksdienst. 36. Jg. 2002. 10.no. 1257-1277.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

A Berlieni Központi és Tartományi Könyvtár fejlesztési koncepciója

Alapítvány; Általános tudományos könyvtár; Fejlesztési terv; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A Berlieni Központi és Tartományi Könyvtár (Zentral- und Landesbibliothek Berlin) 1995-ben alakult a korábban kettéosztott Berlin két városi könyvtárából, az Amerikai Emlékkönyvtárból és a Berlieni Városi Könyvtárból. Szervezeti szabályzata így jellemzi:

- a széles nyilvánosság dokumentációs és információs bázisa;
- a Berlin-irodalom gyűjtője, feltárója és megőrzője, a Berlin-bibliográfia előállítója;
- a tudományos és a berlini vonatkozású irodalom közvetítője, elsősorban széleskörű szabadpolcos hozzáférhetőséget kínálva;
- a berlini közművelődési könyvtárak vezetője a következő területeken: könyvtárközi kölcsönzés,

központi szolgáltatások, a Könyvtáros Egyesület központi feladatai.

Az 1995-ös megalakulás óta a Berlin-gyűjtemény részére megkapta a könyvtár a Ribbeck Házat, létrehozták a Berlini Közkönyvtárak Egyesületét, az új kötelepéldány-rendelet alapján rendezték a könyvtár tartományi feladatait. 1998-ban megtörtént az intézmény belső átszervezése is, az addig önállóan működő két könyvtár egységes intézménnyé vált, azóta a két épületben szakterületileg elkülönülő munka folyik. Közvetlenül az egyesülés után a könyvtár áttért az URICA könyvtári számítógépes rendszerre, 2001 óta állománya az interneten keresztül is elérhető és megrendelhető. A könyvtár ma Berlin leglátogatottabb kulturális intézménye, hetente több mint 30 ezren keresik fel.

Berlin kiélezett gazdasági helyzete következtében azonban a könyvtár működési feltételei nem biztosítják a kitűzött feladatok távlati teljesítését, sőt a jelenlegi teljesítmények fenntartását is veszélyeztetik. A város vezetősége ezért egy rövidebb időre szóló *konzolidációs tervet* készített (2002-2006) és ezzel párhuzamosan egy *távlati tervet* is.

A konzolidációs terv a következőket írja elő:

a) *A könyvtár alapfeladatainak ellátásához szükséges aktuális irodalom biztosítása*

A könyvtár állománykínálatának biztosítása kell a használói igények gyors és megbízható kielégítését, és lehetővé kell tennie a potenciális használók megnyerését is. A kínálatnak a dokumentumok minden tartományára ki kell terjednie.

b) *Az információs technológia továbbfejlesztése*

A berlini közkönyvtárak kiépített hálózatát alhálózatként hozzá kell kapcsolni a Berlin-Brandenburgi Kooperációs Könyvtárszövetség számítógépes hálózatához, hogy a közkönyvtárak állománya a tudományos könyvtárakéval egy rendszert alkotva együttesen, közös keresőrendszerrel legyen kutatható.

c) *A katalógus és a keresőrendszerek fejlesztése*

Egyrészt fel kell számolni a feltáró rendszerben még meglévő hiányokat (pl. a kerületi könyvtáraknak a közös katalógusba bevitt anyagával kapcsolatban), másrészt be kell dolgozni a közeljövőben átvételre kerülő kb. egymillió állományegységet.

d) *Gyűjtemények átvétele*

A könyvtárnak a jövőben át kell vennie több nagy gyűjtemény anyagát. Ilyen pl. a korábbi Tartományi Képzési Központ videogyűjteménye és könyvtára (kb. 850 polcfm.), a megszűnt Német Könyvtári Intézet (DBI) könyvtárát, kb. 60 ezer kötetet.

e) *Az épülettel kapcsolatos feladatok*

Meg kell oldani a raktári terek klimatizálását, a terek túlterheltségét, biztosítani kell a mozgáskorlátozottak közlekedését.

f) *Állományvédelem*

A legsúlyosabb probléma: a raktárterekben kb. egymillió kötetet penészgombásodás fenyeget. A lipcsei Állományvédelmi Központ szakértői szerint az elhárítás 6,55 millió eurót igényelne. Ezt az összeget azonban a fenntartó nem tudja fedezni. Szükség lenne továbbá a régi állomány porladó papíranyagának kémiai kezelésére is.

g) *A kínálat szélesítése*

Elsősorban az új dokumentumtípusok terén van erre szükség. Meggondolandó egy szoftver-olvasóterem berendezése, kooperálva a berlini számítógépesjáték-múzeummal.

h) *A könyvtár helye a könyvtári intézmények között*

Bár a könyvtár növekvő igénybevétele (3,14 millió kölcsönzés, 1,2 millió weboldal-használat, 1,47 millió látogató) azt mutatja, hogy sikerült megtalálnia a helyét egyfelől az egyetemi könyvtárak és az Állami Könyvtár, másfelől a kerületi könyvtárak között, még egyértelműbbé kell tennie tudományos könyvtári és tartományi könyvtári szerepét. A német könyvtárügyben betöltött helyével kapcsolatban: át kell vennie a megszűntetett Német Könyvtári Intézet lapját, a „Bibliotheksdienst”-et.

i) *A finanszírozás három forrásból történik:*

1. Költségvetés. (A városvezetés arra törekszik, hogy a többéves tervezés biztonságos alapját megteremtse.) 2. Saját bevételek. (Jelenlegi aránya 6,9%, emelkedő jelleggel. Lehetőségei még nincsenek kimerítve.) 3. Szponzorálás. (Az elmúlt évek sikereit csak az első lépéseknek szabad tekinteni. A kapcsolatokat professzionálisan kell szervezni.)

j) *Racionalizálás*

Aktívabban kell élni a költség-hozam számítások használatával, a következmények levonásával.

A távlati terv irányelvei:

1. A távelérés (Remote Access) kiterjesztése a szolgáltatások legszélesebb körére.
2. A digitalizálás továbbvitele.
3. Az épületek bővítése (a 90-es években mindkét épület kiegészítésére tervek készültek).
4. Távlati tervként a térbeli megosztottság helyett egységes elhelyezés a Schlossplatzra tervezett épületben.
5. Tartományi fúzió: Berlin város és Berlin-Brandenburg tartomány között szerződés kötése a könyvtár fenntartására.

(Katsányi Sándor)

03/123

GILÁREVSKIJ, R. S. – ČERNYJ, A. I.: Pát'desât let VINITI. Čto dal'se. Istoriâ, dostiženîâ, buduše = Naučn.-Teh.Inf. 1.ser. 2002. 12.no. 1-14.p. Bibliogr. 15 tétel.

Ötven éves a VINITI. Története, eredményei, jövője

Uaz: Naučn.-Teh.Inf. 2.ser. 2002. 12.no. 1-14.p.

Nemzeti tájékoztatási központ

A VINITI jubilál: 1952. július 25-én Institut naučnoj informacii (INI) néven születik meg. Mostani nevét 1955-ben vette fel. Megszületése A.N. Nesmeanov akadémikus érdeme. Első igazgatója D.U. Panov volt, akinek nevéhez az intézmény szer-

vezetének kialakítása fűződik. Igazi fénykorát azonban A.I. Mihajlov igazgatása alatt (1956-1986) érte meg: ekkor vált világhírűvé.

A VINITI feladatkörét az alapítók az alábbiak szerint rögzítették:

- a tudományos tájékoztatás módszereinek modernizálása érdekében végzett kutatómunka,
- referáló lapok szerkesztése a nemzetközi szakirodalom egészének feldolgozásával,
- különféle más tájékoztató kiadványok és bibliográfiai kiadása,
- helyzetjelentések és fejlődési trendszemlék készítése a világirodalomban található közlések felhasználásával,
- fordító és másolatküldő szolgálat.

Az elmúlt ötven év alatt a VINITI minden vonatkozásban korszakos eredményeket ért el, legfontosabb sikertörténete a Referativnyj žurnálok kiadása lett.

Az ilyen nagy intézetek (volt, amikor 20 ezer munkatársat foglalkoztatott, köztük számos „hallgatásra kényszerített” tudóst) életében szükségszerűek a szervezeti és funkcionális összevonások, bővítések és szűkítések. Róluk a referált cikk részletesen emlékezik meg. Különösen nehéz feladatot jelentett az új technikák és technológiák honosítása és „hasznos munkára” fogása.

A referált történeti beszámolót a szovjet informatika kimunkálásának két – A.I. Mihajlovval társszerzői viszonyban álló – veteránja, R.S. Gilárevskij és A.I. Černyj írta., s így érthető, hogy keserűen szólnak ennek az új diszciplínának kedvezőtlen sorsfordulójáról. A fő baj az, hogy a nyugati államokban számítógép-tudománynak nevezett „informatique” a Szovjetunióban is meghonosodott, s így a szovjet információtudományi kutatási eredmények elvesztették vezető fogalmukat. Szerencsére ez már akkor történt meg, amikor a diszciplína több alappmível és kutatói potenciállal rendelkezett, s tudományos minősítést is lehetett szerezni vele, az Információs

Munkatársak Továbbképző Intézetét (IPKIR) pedig sikerült létrehozni és működtetni.

A Szovjetunió szétesését (1971) követően a nagy léptéki időszakot sikerült a VINITI-nek viszonylag kis veszteségekkel átélnie, s a 90-es évek elejétől fogva megkezdnie feladatai újrafogalmazását, amelyben a tennivalók minden bizonnyal az internet köré fognak „települni”.

(Futala Tibor)

Lásd még 150

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

03/124

SOULÉ, Véronique: Les bibliothèques jeunesse et la création littéraire: soutien a la création ou aide a la production? = Bull.Bibl.Fr. 47.tom. 2002. 6.no. 35-45.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az ifjúsági könyvtárak szerepe az irodalmi produktivitás előmozdításában

Ifjúság nevelése olvasásra; Ifjúsági könyvtár; Irodalompropaganda

Szerkesztők és szerzők egyaránt elismerik, hogy az ifjúsági könyvtárak különféle eszközökkel (állománygyarapítási politika, művek és szerzőik népszerűsítése író-olvasó találkozók, vetélkedők, kiállítások, könyvvásárok stb. útján) lényeges szerepet játszhatnak a fiatalok kreativitásának előmozdításában. A legtöbb ifjúsági könyvtár az ingyenes kölcsönzés mellett foglal állást. A felsorolt tevékenységek fő célja nem a reklámozás és a fiatalok alkotó munkájának támogatása, hanem az olvasásra nevelés.

(Autoref.)

03/125

BAŽENOVA, Irina Aleksandrovna: Čto išut deti v mirovoj pautine? = Biblioteka. 2002. 8.no. 40-42.p.

Mit keresnek a gyerekek a világhálón?

Gépi információkeresés; Gyermekolvasó; Számítógéphálózat

A gyermekek jogairól szóló egyezménynek megfelelően a könyvtárak feladata az információ elérésének biztosítása a gyermekek önmegvalósítása, tudásának és képességeinek fejlesztése érdekében. A gyermekek és a fiatalok a könyvtárban az önálló információszerzés módjait sajátíthatják el.

Mivel az információ napjainkban az egyik legfontosabb értéknek számít, a világháló elérésének lehetősége elengedhetetlen feltétele a modern könyvtár működésének. A novouralszki Központi Állami Gyermek- és Ifjúsági Könyvtár ezt a lehetőséget az Open Society által juttatott eszközök segítségével tudja biztosítani: három évvel ezelőtt a könyvtárban számítógépes olvasóterem nyílt. Az internetkapcsolat elérhetővé tétele előtt a könyvtár a 13-16 évesek körében felmérést végzett, a felmérés egyik eredménye szerint az iskolai tanulók 92 százaléka tartja feltétlenül szükségesnek a világháléhoz való közvetlen hozzáférést. A „Mi is az internet?” kérdésre adott válaszok 78 százaléka ugyan helyes volt, de születtek ilyen válaszok is: „az internet egy nemzetközi katonai hálózat”, „az internet maga a számítógép”. A könyvtár munkatársai internetrészelet alakítottak, és csoportos számítógépes képzést indítottak a fiatal olvasók számára. A tanfolyamokon a csoportok megismerkedtek a számítógéppel és szövegszerkesztést tanultak, grafikai programokat próbáltak ki. Az internetkapcsolat megteremtése után két korosztály kezdte leggyakrabban és legintenzívebben használni a számítógépet: a 15-17 éves felsőbb osztályosok, akiket valóban maga a világháló érdekelt és a 7-10 éves alsók, akik leginkább a számítógépes játékprogramokat próbálták ki és multimédiás lehetőségek után

kutattak. A könyvtárosok felmérései szerint az olvasók egy része ugyanúgy információkeresésre használja ezt a termet is, mint a könyvtár többi olvasótermét, gyakran keres irodalmat és információt (referátumok vagy akár a teljes szöveg formájában) egy-egy meghatározott témához, információt szerez Jekatyerinburg és a környékbeli városok felsőoktatási intézményeiről, a zene- és sportkedvelők pedig a hálózaton is saját kedvteléseiknek hódolnak. A kezdeti időkben a legnagyobb népszerűségnek a csevegőprogramok örvendtek, ezek azonban annyira lekötötték és lassították a gépkapacitást, hogy mostanra a használók számára a könyvtár inkább ingyenes elektronikus postafiókokat biztosít különböző szervereken, és az elektronikus levelezést teszi lehetővé.

A könyvtár internetrészele előtt további feladatok állnak: a legfontosabb ezek közül a helyes keresés és keresőkérdés megfogalmazásának tanítása, valamint elengedhetetlen a keresőprogramok sokszínűségének bemutatása. A könyvtár gyakran szervez mesterkurzusokat, ahová az internettel hosszú ideje foglalkozó szakembereket hív meg, a nyári szünetre a városban maradó gyerekeknek pedig internet-foglalkozásokat tartanak.

A sikeres keresések érdekében a könyvtár bibliográfiai osztálya tematikus csoportosításban gyűjti a fontosabb internetcímeiket és a jegyzékeket a számítógépes teremben helyezi el olyan címek alatt mint „Net-világ” vagy „internet Tolkien-rajongóknak”. Emellett virtuális kirándulásokat szerveznek a világhálón elérhető híres múzeumokba: a Louvre-ba, a Prado-ba és a Tretyakov Galériába, de elérhetővé teszik a könyvkiállítások multimédiás prezentációit is.

A virtuális világot kedvelőket a könyvtár „élőben” is összefogja, klubot működtet a fiatalok számára, ahol tréningeken vehetnek részt, konzultálhatnak neves pszichológusokkal. A klub tagjai már egy éve dédelgetik egy almanach kiadásának tervét, szeretnék megjelentetni internet ihlette verseiket és elbe-

széléseiket. A könyvtárban a kölcsönzési osztály vezetője által irányított irodalmi egyesület is gyakran használja a világhálót, az egyesület tagjai már részt vettek olyan versíró versenyen, amelyet az interneten keresztül hirdettek, meg és amelyre az elkészült pályázatokat elektronikus postával kellett beküldeni.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 148, 168

Iskolai könyvtárak

03/126

KOZLOVA, Ol'ga Viktorovna: Informatizaciâ obrazovaniâ: čego ot nee ždat'? = Biblioteka. 2002. 8.no. 21-24.p.

Informátizálás az oktatásban – milyen hatással lesz az iskolai könyvtárakra?

Eszköztár; Információtechnológia; Iskolai könyvtár; Jogsabály -könyvtárügyi; Jogsabály -más területről

Az oktatás fokozatos informatizálása érdekében több hivatalos dokumentum – irányelv, ajánlás – született. Ezek: Az oktatási intézmények médiaközpontjainak létesítéséről (1995); Rendelet az iskolai médiatékáról (2000) és Az egységes oktatási információs környezet kifejlesztése a 2002 és 2005 között c. szövetségi célprogramról (2001).

E téren az a cél, hogy az Oroszországi Föderációban olyan egységes információs környezet jöjjön létre az oktatásügyben, amely egységes oktatási feltételeket biztosít az ország egészében, megemeli az oroszországi oktatásügy színvonalát, garantálja, hogy a tudományos-pedagógiai potenciál gyarapodjék és jól hasznosuljon, illetve hogy az egész oktatási gyakorlat fokozatosan átálljon az új információs technológiákra, nem megfélekedve a külföldi orosz iskolákról sem.

Az iskolai médiatékákról szóló rendelet négy „zónát” ír elő a médiatéka keretében. Ezek a következők:

1. a számítógépek elhelyezésére alkalmas tér,
2. maga a médiatéka, azaz a használat zónája,
3. a hangzó és képi anyagok gyűjteménye,
4. a könyvtári gyűjtemény és használati tér.

A szóban forgó rendelet szerint a médiatéka az iskola intézménye, a könyvtár pedig egyik komponense a médiatékának. A könyvtáros közvélemény értelmezésében viszont a médiatéka nem más, mint a könyvtár egyik specializált különgyűjteménye. Ebből következik: a könyvtárost kell a médiatéka teljes állománya „tulajdonosának” tekinteni, aki tartozik egyfelől megfelelően gyarapítani, feltárni és használatba adni ezt az állományt, másfelől az internet révén tájékoztatást adni arról, hogy egy-egy keresett információforrás hol található meg az egységes hálózatban.

(Futala Tibor)

03/127

LANDGRAF, Tedd – WEAVER, Ronald: At the center: the library in the wired school = Libr.J.Supplement. Winter 2003.

A tanulók felkészítése vezeték nélküli laptop-gépek használatára egy amerikai iskolai könyvtárban

Használók képzése -iskolában; Helyi gépi hálózat; Iskolai könyvtár; Honlap

Honolulu egyik belvárosi általános iskolájában 1999-ben laptopokkal szereltek fel több mint 300, 6-10. osztályos tanulót. A Queen Emma Könyvtár az iskola 350 tanulóját (a hatodikosoktól a tizenkettedikesekig), a tanárokat és az egyéb munkatársakat szolgálja ki. Állománya 12 ezer nyomtatott és elektronikus dokumentum. A Queen Emma Könyvtár és a vele szorosan együttműködő, az alsó 5 osztályt kiszolgáló könyvtár üvegszálás és vezeték nélküli hálózattal, továbbá bérelt vonalas internetkapcsolattal rendelkezik. A könyvtárat a diákok az

egész iskola belső és külső tereiben elérhető, internet-hozzáférést is biztosító, vezeték nélküli portokon érik el. A referenz kérdések egy üzenetküldő program segítségével futnak be. A könyvtár használatát sokszor csak az jelzi, hogy a könyvtár hálózati nyomtatója működni kezd. A vezeték nélküli hálózaton működő laptopok mégis ismét az iskola életének középpontjába állították a könyvtárat.

A tanároknak sohasem volt elég idejük arra, hogy a könyvtárosokkal találkozzanak, és közös terveket alakítsanak ki. Manapság még kevesebb idejük van, ezért a könyvtár a kommunikáció minden lehetséges útját igyekszik kihasználni. Ennek első lépése a könyvtári weboldalak kialakítása volt. Innen érhető el az előfizetett adatbázisok, webkalauzok, keresők, a speciális tanári oldalak, bibliográfiai információk, szülői információk, szerzői jogi tudnivalók. Hogy gyakran látogassák a diákok a könyvtári weboldalakat, itt gyorsan elérhető az iskola napi tevékenységével kapcsolatos olyan források, mint az iskola hírlevele és a különböző eseménynaptárak, feliratkozási lehetőségek. A tanárokat e-mailben informálja a könyvtár a gyűjtemény fejlődéséről és új internetoldalokról. Az üzenetküldő rendszer lehetővé teszi a tanároktól jövő kérdések gyors megválaszolását.

A népszerű könyvtári weboldalnak olyan a kialakítása, hogy az információkeresési készségek oktatására is szolgálhat tanulmányozásuk. A források felülről lefelé vannak felsorolva, a legjobban szerkesztett forrásoktól a kevésbé szerkesztettek felé haladva. Az első a könyvtár OPAC-ja, amelyet a folyóiratokat és újságokat középpontba állító (előfizetett) adatbázisok, majd a megbízható webkalauzok, végül az internetkeresők követnek.

Fontos kérdésnek tekintik az elektronikus információforrások etikus használatának oktatását. A könyvtárosok az információkeresésben a problémamegoldási készségeket erősítik és kerülnek az olyan feladatokat, amelyek a „kivág-áthelyez”-típusú tevékenységekre ösztönöznek.

Nyomtatott referenzműveket csak abban az esetben vesznek meg, ha azok jelentősen jobbak az

elektronikus forrásoknál, vagy ha az elektronikus művek megfizethetetlenül drágák. Az elektronikus dokumentumok megléte lehetővé teszi, hogy a tervnek megfelelően évente alakítsák az állományt. Az előfizetések egy része a Hawaii Állami Könyvtár vezetésével alakított konzorcium útján történik.

A behálózott iskola könyvtárosainak egy sor technológiai kérdéssel is foglalkozniuk kell. Figyelemmel kísérik a szkener, a nyomtató, a digitális kamera szoftvereinek változásait, karbantartják a könyvtári weboldalak linkjeit. Figyelniük és karban kell tartaniuk a laptopok és az azokhoz kapcsolódó különböző perifériák csatlakozó pontjait, viszont nem kell folyamatosan cserélni a monitorokat és a gépek processzorait.

A könyvtár nyomtatott dokumentumait a behálózott iskola diákjai és tanárai az eddigieknél hatékonyabban használják. Az új szerzeményekről szóló híradások e-mailben és a weboldalak segítségével sokkal hatékonyabbak, mint nyomtatott hírlevélben voltak, ami az igények 30%-os növekedését eredményezte. A könyvtárban van az iskola legtöbb elektromos dugaszolóaljzata és a legtöbb vezeték nélküli hálózati csatlakozópontja. Az iskola két hálózati nyomtatója közül egy itt található. Ezek mellett, de nem utolsósorban a könyvtárosok technológiai ismeretei azt eredményezték, hogy a könyvtár fizikai valójában is újra népszerűvé vált.

(Koltay Tibor)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állomány- alakítás

03/128

TRUCK, Lorna: Plain English collection budget: a collection plan for public libraries = Bottom Line. 15.vol. 2002. 4.no. 167-173.p.

A közkönyvtárak gyűjteményeinek fejlesztése: a Des Moines-i közkönyvtári hálózat példája

Állományalakítás; Költségvetés; Közművelődési könyvtár; Normatívák, mutatószámok

A 200 ezer lakosú Des Moines-ban, Iowa (USA) állam fővárosában a 90-es évek közepén válságba ju-

tott a gyűjteményfejlesztés. A kiutat Roy Kenagy tételei nyomán keresték. Ezek a következők:

- nincs szükség a gyűjtemény határtalan fejlesztésére az igények kielégítéséhez;
- a gyűjtemény 20%-ára esik a kölcsönzések 80%-a;
- a kölcsönzések tanulmányozásából kiderül, mire van szükségük a használóknak;
- a hatékonyság legjobb mércéje a gyűjtemény vitalitása, azaz a ténylegesen használt gyűjteményrész aránya;
- a költségvetés könnyen kiszámítható a gyűjtemény méretéből és kívánatos életkorából;